

6771 SAYILI KANUNLA ANAYASAYA EKLENEN YARGININ TARAFSIZLIĞININ ANLAMI ÜZERİNE

*On The Meaning of the Impartial Judiciary that adopted to the Constitution
by the Law No 6771*

Yrd. Doç. Dr. Abdulkadir YILDIZ¹

Geliş Tarihi: 01.06.2017

Kabul Tarihi: 27.07.2017

ÖZET

Hukukun adalet amacına ulaşması, yargının tarafsızlığı ile sağlanabilir. Yargının tarafsızlığı, yargının bağımsızlığıyla birlikte değerlendirilmelidir. Bununla birlikte, tarafsızlığın bağımsızlıktan öte bir anlamının olduğu söylenebilir. Nihayet, yargının bağımsızlığının tarafsızlığı sağlamak amacıyla matuf olduğu belirtilebilir. Bu bağlamda, yargının tarafsızlığının Anayasal bir ilkeye dönüşmesi önemlidir.

Yargının tarafsızlığı, esas olarak, hâkimlerin tarafsızlığıdır. Zira yargı erki hâkimler eliyle kullanılmaktadır. Bu bakımdan, ilk derece mahkemesinden itibaren hâkimlerin yaklaşımlarının bireye doğrudan bir yansıması olacaktır. Hâkimlerin hukuku uygularken taraflara eşit konumda bulunmaları ve her iki tarafın iddia ve savunmasına önyargısız yaklaşımları gerekir. Yargının tarafsızlığı, hukukun ahlakiliğinin yani adaletin ve bu bağlamda hukuk güvenliğinin de temel şartıdır.

Anahtar Kelimeler: Bağımsız ve tarafsız yargı, 1982 Anayasası, Anayasa değişikliği.

ABSTRACT

Justice that is the goal of the law can be achieved by the impartiality of judiciary. The impartiality of the judiciary should be evaluated together with the independence of the judiciary. However, it can be said that impartiality has broader context than independence. Eventually, it can be stated that the independence of the judiciary is aimed at providing impartiality. In this context, it is important that the impartiality of the judiciary becomes a constitutional principle.

The impartiality of the judiciary is mainly the impartiality or neutrality of the judges. Because judicial power is used by judges. In this respect, from the lower court, the judges' approach will be a direct reflection of the individual. Judges should be in equal position when applying for the law and should be free of prejudice to both parties' claims and defenses. The impartiality of the judiciary is the basic condition of the morality of the law, that is, the justice and the legal security in this context.

Keywords: Independent and impartial judiciary, 1982 Constitution, Constitutional amendment.

GİRİŞ

Yargının bağımsızlığı ve yargının tarafsızlığı, üzerinde sürekli olarak tartıştığımız ve tartışmaya devam edeceğimiz bir konudur. *Tabii hukukun* ve pozitif hukukun adalet tanımı kimi yerde kesişmekte iken kimi yerde farklılaşmaktadır. İnsanların adalete yönelik tavır ve kabulleri de bu bağlamda ve mahkemelerin kararlarına göre değişebilmektedir. Bu adalet arayışı ve adalet mücadelesi devam ettiği sürece, hukuk devleti ve kanun devleti gibi ayrımlarla birlikte, yargı gücü ve bu doğrultuda mahkemelerin kararları ve bu karar süreçleri yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı ile birlikte tartışılacaktır.

¹ Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi. akadiryildiz@konya.edu.tr

Bilindiği üzere 21.01.2017 tarihli ve 6771 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 11.02.2017 tarihli Resmi Gazetede halk oylamasına sunulmak üzere yayımlanmış ve 16.04.2017 tarihinde yapılan halk oylaması ile kabul edilerek kesin sonuçların Yüksek Seçim Kurulu tarafından 27.04.2017 tarihli ve 30050 (Mükerrer) sayılı Resmi Gazetede yayımlanması sonucunda yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Anayasa değişikliği ile Anayasanın 9. maddesine “ve tarafsız” ibaresi eklenmiştir. Böylelikle mahkemelerin tarafsızlığı ilkesi Anayasaya girmiş oldu. Anayasanın 9. maddesinin son şekline göre, “Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız ve tarafsız mahkemelerce kullanılır.” Anayasa değişikliği teklifinin madde gerekçesine göre, 9. maddeye yargının tarafsızlığı ilkesinin eklenmesinin amacı, yargı bağımsızlığının tarafsızlığı da içerdiğini vurgulamaktır. Yargı yetkisini kullanan mahkemelerin bağımsızlığının yanında bunların tarafsızlığının Anayasal bir ilke haline gelmesi, buna bağımsızlığın ötesinde bir anlam yüklediğini göstermektedir. Her ne kadar yargının tarafsızlığının bağımsızlık ilkesine mündemiç olduğu söylenebilir de, şüphesiz bu bağlamda farklı görüşler de bulunmaktadır. Her halükarda, mahkemelerin ve yargının tarafsızlığı, üzerinde düşünülmesi gereken önemli bir konudur.

Hukuk güvenliği, kanunun uygulanmasının yanında kanun önünde eşitlik, adil yargılanma, mahkemelerin bağımsızlığı ve mahkemelerin tarafsızlığı gibi hukuk devletinin sağlanmasında ve adaletin tecelli etmesinde aranacak vasıtalarla sağlanabilir². Vatandaşın hukuka güveni, kanunların adil olmasının yanında ve hatta bundan daha belirgin bir şekilde, kanunun uygulanmasında adil olunması suretiyle oluşur³. Bu bakımdan, yargının bağımsızlığı ile aslında ulaşılmak istenen amacın yargının tarafsızlığı olduğu söylenebilir. Başka bir deyişle, yargının bağımsızlığı da yargının tarafsızlığına yöneliktir⁴.

Yargının tarafsızlığı, her şeyden önce mahkemenin ve dolayısıyla hâkimin tarafsızlığı anlamına gelir⁵. Hâkimin tarafsızlığının sağlanması ise

² Hukuk güvenliği, hukuk devletinin en önemli unsurlarındandır. Hukuk güvenliği, kazanılmış hakların korunması ve yasaların kazanılmış haklara yönelik geçmişe etkili olmamasını ifade eder. Bkz. Metin, Yüksel, “Avrupa Birliği’nde Hukuk Devletinin Unsurları”, **Hukuk Devleti: Hukuki Bir İlke Siyasi Bir İdeal**, Ed. Ali Rıza Çoban, Bilal Canatan, Adnan Küçük, Adres Yayınları, 2008, s.578.

³ Adalet, hukuk ve devlet geleneğimizde en temel bir noktada yer almaktadır. Bu yönde, Osmanlı Devleti’nde Adâletnameler, devleti temsil edenlerin (ve bu arada kadıların) halk üzerinde hakkaniyete ve adalete aykırı tutumlarının yasaklanmasına hizmet eden padişah beyannameleridir. Bkz. İnalçık, Halil, “Osmanlı Hukuk Sisteminde Adaletin Üstünlüğü”, **Halil İnalçık Adalet Kitabı**, Ed. Bülent Arı ve Selim Aslantaş, 2. Baskı, Yeditepe Yayınevi, 2015, s.155, 190.

⁴ Aynı yönde bkz. Küçük, Adnan, “Yargı Bağımsızlığını Tamamlayan Bir İlke: Yargının Tarafsızlığı”, **Leges Anayasa ve İdare Hukuku Dergisi**, C.1, S.1, ss.78-, 2014, s.78.

⁵ Yazıcı, Serap, “Avrupa Birliği Süreci: Ulus Devletten Ulusüstü Devlete Geçişte Hukuk

aile düzeyinden başlayıp özellikle hukuk fakültesindeki eğitimle şekillenir. Ayrıca, Adalet Akademisi'ndeki staj eğitimleri sürecinde, tarafsızlık, ulusal hukukla birlikte evrensel hukuk ve hukukun genel ilkeleri gibi adalete yönelik muhakeme kabiliyetini geliştirecek bir eğitim sürecinin izlenmesi gerekir⁶. Bunun yanında, hâkimlerin karar verirken diğer devlet erklerinden gelecek baskı ve yönlendirmeye açık olmamaları, yani yargı bağımsızlığının kurumsallaştırılması bu bağlamda belirleyici rol oynamaktadır.

Çalışmamızda yargının tarafsızlığının ne anlama geldiği, yargı bağımsızlığının tarafsızlık açısından işlevi ve yargının tarafsızlığı ile bağımsızlığı ilkelerinin birbiriyle ilişkisi üzerinde durulacaktır.

1. Yargının Tarafsızlığının Anlamı

İnanç, siyasi ve felsefi düşünce, dünya görüşü, ahlaki değerler gibi konular doğal olarak hâkimler açısından da söz konusu olduğundan, tarafsızlığın ne derece mümkün olabileceği sorusu akla gelmektedir⁷. Bahsedilen hususlar, hâkimin tarafsızlığının sağlanmasının ne ölçüde zor bir konu olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, yargının tarafsızlığının bir şekilde sağlanması gerektiği de aynı derecede hemfikir olunan bir konudur.

Tarafsızlık, yargılama sürecinde taraflara eşit davranmak ve önyargılı olmamaktır⁸. Aslında bu yönüyle Anayasa'nın 10. maddesindeki kanun önünde eşitlik ile yakın bir ilişkisi bulunmaktadır. Buna göre dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilememesi; devlet organlarının ve idare makamlarının bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesi çerçevesinde hareket etmesi gerekmektedir. Bu ilkenin kanun koyucuyu ve yürütmeyi olduğu gibi yargı organını da muhatap aldığı konusunda şüphe bulunmaması gerekir⁹. Tarafsızlık, yargılama sürecinde taraflara karşı takınılacak bir tutumdan ibaret değildir. Devletin resmi ideolojisinin bulunduğu bir durumda, karar verirken hâkimin, bu ideolojiye karşı da eşit konumda yer alması, adaleti öncelemesi bunun gereğidir¹⁰.

Tarafsızlık konusunda şöyle bir döngüden bahsedilebilir: Yargının tarafsızlığı, hâkimin tarafsızlığıdır. Hâkimin tarafsızlığının ise din, ahlak, görgü, kültür gibi sübjektif unsurlardan soyutlanarak, objektif ve adil bir karar ile kurumsal

Devletin Değişen İçeriği", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, ss.77-118, 2005, s.85.

⁶ Giegerich, Thomas, *Yargının Bağımsızlığı, Tarafsızlığı ve Etkililiği*, (Editör: Ahmet Taşkın), Uluslararası Sempozyum, TAA Yayınları, 10–11 Aralık 2009, s.28.

⁷ Küçük, s.79.

⁸ Giegerich, s.22.

⁹ Özbudun, Ergun, *Türk Anayasa Hukuku*, 12. Baskı, Yetkin Yayınları, 2011, s.151.

¹⁰ Küçük, s.91.

anlamda yargının tarafsızlığına dönüşmesi gerekmektedir. Taraflar veya hâkim değışse bile aynı olay için aynı karar çıkabiliyorsa tarafsızlıktan söz edilebilir¹¹.

Yargının tarafsızlığının her şeyden önce hâkimin tarafsızlığının olduğu belirtilmelidir. Hâkimin tarafsızlığı ise belirli açılardan ele alınabilir. Hâkimin belirli şartları taşıması ve mesleğini icra ederken bu şartları taşıması, yargılama sürecinin selameti açısından önemlidir. Hâkimin taşıması gereken bu nitelikler yargı etiği ilkeleri olarak adlandırılmaktadır.

Goldman, hâkimin taşıması gereken vasıfları şu şekilde sıralamaktadır:

- “(1) Davanın taraflarına karşı önyargısız olması ve aynı mesafede bulunması;
- (2) Muhakeme yeteneği, yani haklı ve haksız ayırabilecek kapasiteye sahip olması;
- (3) Kanunu yeterli şekilde bilmesi;
- (4) Tutarlı ve açık bir gerekçelendirme ve yazma yeteneği;
- (5) Yüksek seciye ve karaktere sahip olması;
- (6) Fiziksel ve ruhsal sağlık;
- (7) Soğukkanlılık;
- (8) Önündeki uyuşmazlığı, somut olayın hassasiyetlerini de dikkate alarak çözümlemesidir.”¹²

Mecelle'nin 1792. maddesinde de hâkimin taşıması gereken nitelikler sayılmaktadır. Buna göre “Hâkim; hakîm (âlim, bilgin), fehîm (anlayışlı, zeki), müstakîm (doğru), emîn (güvenilir), mekîn (temkinli, vakarlı) ve metîn (sağlam) olmalıdır.”¹³ Bu nitelikler, hâkime ilişkin olmasının yanında yargılama sürecinde hâkimin tarafsızlığının gerçekleşmesi açısından da değerlendirilebilir. Hâkimin tarafsızlığı açısından Mecelle'nin ayrıca 1797, 1798 ve 1799. maddelerinde hâkimin, davanın taraflarına karşı eşit konumda bulunması, bu eşitliği ve

¹¹ Centel, Nur, “Hâkimin Tarafsızlığı ve Güvenceleri”, <http://nurcentel.com/makaleler/guncelhukuktarafsizlik.pdf>, (E.T. 31.5.2017), s.1.

¹² Goldman, Sheldon, “Judicial Selection and the Qualities That Make a “Good” Judge”, **The Annals of the American Academy of Political and Social Science**, Vol. 462, The American Judiciary: Critical Issues, pp. 112-124, Jul., 1982, s.113-114. İslam Hukukunda da, Sünni mezhepler arasında farklı görüşler olmakla birlikte, temel olarak hâkimin taşıması gereken nitelikler şu şekilde belirtilmektedir: “Reşit olmak, temyiz kudretine sahip olmak, Müslüman olmak, adil olmak, hukuk ehliyeti ve muamele kabiliyetinin olması, tarafsız olmak, nesebi sahih olmak, hukuk bilgisi yeterli olmak ve erkek olmak.” Bkz. Ortaylı, İliber, **Hukuk ve İdare Adamı Olarak Osmanlı Devleti'nde Kadı**, 3. Baskı, Kronik, 2017, s.21.

¹³ Bu niteliklerin açıklaması için bkz. Avcı, Mustafa, “Mecelle'ye Göre Hâkimin Nitelikleri ve Yargılama Etiği”, **TAAD**, Yıl:7, Sayı:27, Temmuz 2016, s.46-49.

tarafların güvenini sarsacak davranışlardan uzak durması ve kararını objektif olarak adalet üzere tesis etmesi gerektiği belirtilmektedir¹⁴.

Başka bir tanımda yargısal tarafsızlık, davanın görülmesi ve karar sürecinde hâkimin belirli ruhsal özellikleri taşıması gerektiği şeklinde belirtilmektedir. Buna göre, birincisi, hâkimin önündeki davayı etkileyecek herhangi bir bağa sahip olamaması gerekir. İkincisi, hâkim açık fikirli olmalı, her iki tarafın iddialarını serinkanlı ve sabırlı bir şekilde dinlemeli ve önyargısız olmalıdır. Üçüncüsü ise hâkimin kararını somut olaylar üzerinden kanun çerçevesinde vermesidir¹⁵.

Yargı etiği ilkeleri, Birleşmiş Milletler tarafından hâkimlere yönelik meslek etiği standartları öngörülmesi açısından belirlenmiştir. Bangalor Yargı Etiği İlkeleri, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu'nun 23 Nisan 2003 tarihli oturumunda kabul edilmiştir. Bu ilkeler, hâkimlerin yargısal faaliyeti yargı etiğini içerecek şekilde yürütmesine imkân sağlamak amacıyla oluşturulmuştur¹⁶. Burada hem yargının bağımsızlığı hem de tarafsızlığı ilkesel olarak ve uygulama çerçevesinde belirtilmektedir. Buna göre tarafsızlık ilke olarak belirtildikten sonra bunun sağlanması için gerekli uygulama ortaya konmuştur:

“1. Hâkim, yargısal görevlerini tarafsız, önyargısız ve iltimasız olarak yerine getirmelidir.

2.Hâkim, mahkemede ve mahkeme dışında, yargı ve yargıç tarafsızlığı açısından kamuoyu, hukuk mesleği ve dava taraflarının güvenini sağlayacak ve artıracak davranışlar içerisinde olmalıdır.

3.Hâkim, duruşma ve karar aşamalarında, kendisini yargılamadan zorunlu olarak el çektirecek olasılıkları makul ölçüler içerisinde asgariye indirecek şekilde hareket etmelidir.

4. Hâkim, önündeki bir dava veya önüne gelme ihtimali olan bir konu hakkında, bilerek ve isteyerek; yargılama aşamasının sonuçlarını veya sürecin açıkça âdilanelik vasfını makul ölçüler çerçevesinde etkileyecek veya zayıflatacak hiçbir yorumda bulunmamalıdır. Ayrıca hâkim, her hangi bir şahsın ya da meselenin âdil yargılanmasını etkileyebilecek alenî olsun veya olmasın her hangi bir yorum da yapmamalıdır.

¹⁴ Avci, s.51,53.

¹⁵ Foster, Steven, **The Judiciary, Civil Liberties and Human Rights**, Edinburgh University Pres, 2006, s.61-64.

¹⁶ İlkeler için bkz. 2003/43 Sayılı Birleşmiş Milletler Bangalor Yargı Etiği İlkeleri, Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü tarafından tercüme edilmiştir. Erişim yeri ve tarihi: <http://panel.fsm.edu.tr/resim/Dosya/bangalore-yargi-etigi-ilkeleri-tr2015-11-26-02-19-13pm.pdf>, (31.5.2017).

5.Hâkim, tarafsız olarak karar veremeyeceği durumda veya makul olarak düşünme yeteneği olan bir kişide tarafsız olarak karar veremeyeceği izlenimi yaratması halinde, yargılamanın her hangi bir aşamasına katılmaktan çekinmelidir. Sınırlı sayıda sayılmamakla birlikte bu durum aşağıdaki ihtimallerde söz konusu olur:

5.1.Hâkimin, yargılama aşamasında delil kabilinden tartışılan olaylarla ilgili kişisel bir bilgiye sahip olması veya davanın bir tarafıyla ilgili gerçek bir önyargı veya taraftarlık içerisinde olması veya

5.2.Hâkimin ihtilâf konusu davada, olaya ilişkin bir tanıklığının olması ya da daha önceden bu konuda avukat olarak hizmet vermiş olması veya

5.3.Hâkim ya da hâkimin ailesinden birisinin ihtilâf konusu dava sonuçlarıyla ilgili ekonomik bir çıkarının olması.”

Bu ilkeler çerçevesinde hâkimden beklenen tarafsızlık sadece karar açısından değil; dava sürecinin tamamı açısından geçerlidir.

Hâkimin önündeki uyuşmazlıkta, taraflara ve tarafların iddialarına eşit mesafede bulunması, Anayasada belirtilmektedir. Anayasanın 138/1. maddesinde bu konuya ilişkin olarak hâkimlerin hukuk çerçevesinde karar vermesi gerektiği ifade edilmiştir. Yine duruşmaların Anayasanın 141. maddesinde öngörüldüğü şekilde herkese açık olması ve kararların gerekçeli olması, tarafsızlığın sağlanmasına yöneliktir. Zira açıklık yargılama sürecinin şeffaflığını sağlayacak ve hâkimi taraflı değil; gerçeklik ve hukuk çerçevesinde hareket etmeye zorlayacak bir konudur. Kararların gerekçeli olması ise kararın hukukiliği bağlamında sorgulanabilirliğini ortaya koyması yönüyle benzer bir işlev görmektedir.

Şüphesiz, hâkimin tarafsızlığının adil yargılanma ilkesiyle yakın bir ilişkisi vardır. Aslında, hukuk devletinin alt ilkelerinin büyük ölçüde bir bütünlük gösterdiği savunulabilir. Bu bakımdan, kanunilik ilkesi ve masumiyet karinesi de burada anılabilir. Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 14. maddesi adil yargılanma hakkını içermektedir. Buna göre herkesin yargı önünde eşit olduğu, yargılamanın bağımsız ve tarafsız bir mahkeme önünde olması gerektiği ve masumiyet karinesi gibi ilkeler yer almaktadır. AİHM kararlarında da tarafsızlığın adil yargılanma hakkı kapsamında değerlendirildiği görülmektedir. AİHM'ye göre Sözleşme'nin 6. maddesi kapsamında tarafsızlığın denetimi sübjektif ve objektif olmak üzere iki yolla yapılabilir. Buna göre sübjektif yaklaşım, hâkimin belirli bir davadaki kararına yönelik araştırmayı içerirken; objektif yaklaşım, hâkimin veya mahkemenin kişilere ve taraflara yönelik nesnellik algısını verebilmesi, yani adil bir yargılama yapılacağına yönelik güveni tesis etmesidir¹⁷.

¹⁷ AİHM, Case of Piersack v. Belgium para. 30, Application no. 8692/79. Ayrıca bkz.

2. Yargının Bağımsızlığının Tarafsızlığa Yönelik Oluşu

Yargının tarafsızlığının önkoşulu, bağımsızlıktır. Dolayısıyla tarafsız bir yargıdan bahsedilebilmesi için ilk olarak bağımsız bir yargı olmalıdır. Başka bir deyişle, yargının bağımsızlığı olmaksızın tarafsızlıktan bahsedilemez. Bununla birlikte, tek başına bağımsızlık tarafsızlık anlamına gelmemektedir¹⁸.

Yargının bağımsızlığı iki açıdan ele alınabilir. Birincisi, dış bağımsızlıktır. Bu, yargı organının devletin diğer organlarından ve devlet dışı baskı gruplarından bağımsız olmasını ifade eder. Dolayısıyla yargının, ilk olarak, yürütme ve yasama güçlerinin; ikinci olarak, kişi, kurum, sivil toplum örgütü, siyasi parti, medya gibi yargı dışı güçlerin etki ve baskısından bağımsızlığı dış bağımsızlıktır¹⁹.

İkincisi, yargı organının iç bağımsızlığıdır. Bu ise yargı organının yüksek mahkemelerin ilk derece mahkemesi üzerinde, makul içtihat birliği oluşturma süreci dışındaki müdahalesidir²⁰. Hâkimin aynı seviyede veya üst seviyedeki hâkimin etki ve talimatından bağımsız olması bunu belirtmektedir. Ayrıca, hiyerarşik yapı içerisinde hâkimin terfisine ilişkin puanlama sistemi, hâkimin içsel bağımsızlığı konusunda bir risk olarak ortaya çıkabilir²¹. Zira hâkimin terfi etmesi, örneğin adli yargıda Yargıtay içtihatları doğrultusunda kararlar vermesi suretiyle söz konusu olacağından; hâkim karar verirken kendi takdirini ve vicdani kanaatini bir kenara iterek Temyiz Mahkemesi kararları doğrultusunda karar vermek zorunda hissedebilecektir²². Aslında bu durum, Anayasayla da çelişmektedir.

Gönenç, yargının bağımsızlığının hedefleri doğrultusunda da bir ayrıma tabi tutularak incelenebileceğini belirtmektedir. Buna göre hâkimin bireysel olarak etki ve müdahaleye açık olmaması bireysel bağımsızlık iken; yargı organının bir bütün olarak bu tür bir korumaya sahip olması kurumsal bağımsızlık olarak ortaya çıkacaktır²³.

Mole, Nuala ve Harby, Catharina, **Adil Yargılanma Hakkı**, Council of Europe, İnsan hakları kitapçıkları, No.3, 2001, s.60-61.

¹⁸ Şen, Mahmut, "İslam Hukuk Geleneği Perspektifinden Yargı Etik İlkeleri", **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, S.6, ss.505-534, 2015, s.516.

¹⁹ Gönenç, Levent, **Yargının Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı**, Tepav Anayasa Çalışma Metinleri, 2011, s.2.

²⁰ Giegerich, s.22. Aynı yönde bkz. Gönenç, s.2.

²¹ Can, Osman, **Darbe Yargısının Sonu**, 1. Baskı, İstanbul; Timaş Yayınları, 2010, s.141.

²² Can, s.143.

²³ Gönenç, s.3.

Bangalor Yargı Etiği ilkelerinde bağımsızlık uygulama olarak hem dış hem de iç bağımsızlık olarak ele alınmaktadır:

“1. Hâkim, doğrudan ya da dolayısıyla her hangi bir sebeple ya da her hangi bir yerden gelen müdahale, tehdit, baskı, teşvik ve tüm harici etkilerden uzak, hâkimin olayları değerlendirmesi temelinde, vicdani hukuk anlayışı ile uyum içerisinde bağımsız olarak yargısal işlevini yerine getirmelidir.

2. Hâkim, genelde toplumdan, özelde ise karar vermek zorunda olduğu ihtilâfın taraflarından bağımsızdır.

3. Hâkim, yasama ve yürütme organlarının etkisi ve bu organlarla uygun olmayan ilişkilerden fiilen uzak olmakla kalmayıp, aynı zamanda öyle görünmelidir de.

4. Hâkim, yargısal görevlerini yerine getirirken, tek başına karar vermek zorunda olduğu hususlarda diğer yargıçlardan da bağımsızdır.

5. Hâkim, yargının kurumsal ve eylemsel bağımsızlığını sürdürmek ve arttırmak için, yargısal görevlerinin ifasına yönelik koruma tedbirlerini almalı ve bunları arttırmalıdır.

6. Hâkim, yargı bağımsızlığını sürdürmede esas olan yargıya yönelik kamusal güveni güçlendirmek amacıyla, yargı etiği ile ilgili yüksek standartlar sergilemeli ve bunları ilerletmelidir.”²⁴

Yargı bağımsızlığına ilişkin esaslar temelde Anayasanın 138. maddesinde belirlenmiştir. Buna göre, “hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz. Görülmekte olan bir dava hakkında Yasama Meclisinde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz. Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez.”

Yargının bağımsızlığının sağlanmasında önemli bir ilke de tabii hâkim ilkesidir. Tabii hâkim ilkesi, uyuşmazlıktan önce uyuşmazlığın görüleceği mahkeme veya hâkimin belli olmasıdır. Başka bir deyişle, uyuşmazlığın daha önceden belirlenmiş olan mahkemeden başka bir mahkemeye gidememesidir²⁵. Tabii hâkim ilkesinin iki temel unsuru vardır. Bunlar, mahkemelerin kuruluş ve yargılamasına ilişkin esasların ancak kanunla yapılabilmesi ve ancak kanunla yapılabilen bu düzenlemelerin uyuşmazlıktan önce yapılmış olması gereğidir²⁶.

²⁴ “2003/43 Sayılı Birleşmiş Milletler Bangalor Yargı Etiği İlkeleri”, s.3.

²⁵ Özbudun, s.131.

²⁶ Tanrıver, Süha, “Tabii Hâkim İlkesi Ve Medeni Yargı”, **TBB Dergisi**, (104), ss.11-35, 2013, s.13.

Tabii hâkim ilkesinin hukuk devletinin gerçekleşmesinin araçlarından olduğu konusunda şüphe yoktur. Bu ilke aynı zamanda mahkemelerin bağımsızlığını ve tarafsızlığını sağlayan bir alt ilke konumundadır. Zira olaydan sonra yargılamaya ilişkin sürecin yani mahkemenin veya hâkimin belirlenmesi kanunla olsa bile; bu aşamada, artık yargılamanın belirli yönde yapılması istendiği yönünde bir anlam çıkabilir. Dolayısıyla bu durum pekâlâ yasamanın yargıya yönelik müdahalesine dönüşebilir. Bu bakımdan, tabii hâkim ilkesi kanuni hâkim ilkesinden ayrılır ve hâkimin kararını mevcut durum üzerinden değerlendirmesine imkân tanır. Ayrıca, hukuki güvenlik ilkesi çerçevesinde düşünülduğünde, yargılama sürecinin tarafsız olacağına yönelik inanç, mahkemenin olaya yönelik kurulduğu, hâkimin olaya yönelik atandığı durumlarda sağlanamaz²⁷.

Anayasanın 37. maddesi “kanuni hâkim güvencesi” başlığını taşımaktadır²⁸. Hukuk devleti ilkesi ancak tabii hâkim ile sağlanabileceğinden Anayasa’da kanuni hâkim olarak ortaya konulan düzenlemenin hukuk devleti güvencesini sağlamadığı belirtilebilir²⁹. Buna karşılık, özellikle maddenin ikinci fıkrası ile kimsenin tabi olduğu mahkemeden başka bir mahkeme önüne çıkarılmamasının belirtilmesini ve istisnai ve olağanüstü mahkemelerin kurulamaması esaslarının, tabii hâkim ilkesi olarak anlaşılması gerektiği belirtilmektedir³⁰.

Burada ayrıca, 6771 sayılı Kanunla askeri yargının kaldırılmasının yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı açısından önemi vurgulanmalıdır. Buna göre, Anayasa’nın 142. maddesine disiplin mahkemeleri dışında askeri mahkemelerin kurulamayacağı, askeri mahkemelerin ise ancak savaş halinde asker kişilerin görevleriyle ilgili suçlarına yönelik kurulabileceği hükmü eklenmiştir. Anayasa’nın 145. maddesindeki askeri yargı, 156. maddesindeki Askeri Yargıtay ve 157. maddesindeki Askeri Yüksek İdare Mahkemesi kaldırılmıştır. Böylelikle hem askeri ceza yargısı kolu hem de askeri idari yargı kolu kaldırılmıştır. Askeri ceza yargısı kolunda askeri hâkimlerin Milli Savunma Bakanlığı tarafından atanması ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesinde hâkim olmayan üyelerin bulunması, bağımsızlık ve tarafsızlık bağlamında ciddi sapmalar olarak değerlendirilmekteydi³¹. Bu bakımdan, askeri yargının bütün olarak kalkmış olması yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı açısından önemli bir güvence olarak ortaya çıkmıştır. Dahası, bu düzenleme, tarafsızlığın hukuk güvenliği amacını da sağlayacak niteliktedir.

²⁷ Tanrıver, s.18.

²⁸ Anayasanın 37. maddesi: “Hiç kimse kanunen tabî olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarılamaz. Bir kimseyi kanunen tabî olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarma sonucunu doğuran yargı yetkisine sahip olağanüstü merciler kurulamaz.”

²⁹ Özbudun, s.131.

³⁰ Tanrıver, s.16.

³¹ Gözler, Kemal, **Türk Anayasa Hukuku Dersleri**, Ekin, 11. Baskı, 2011, s.400-401.

Yargı organının kendi içindeki müdahalesi bağlamında Hâkimler ve Savcılar Kurulu'nun (HSK) konumuna da değinmek gerekir. Aslında HSK'nın konumu hem yargının kendi içinde hem de yürütme ile ilişkisi bağlamında değerlendirilebilir. Zira HSK üyelerinin bir kısmının yürütme organından kaynaklanması bu bağlamda bir risk taşımaktadır. Fakat bu durum, aynı zamanda, HSK'nın iç anlamdaki bağımsızlığının sağlanmasında da bir güvence taşımaktadır. Bu bağlamda, yasamadan ve yürütmeden gelen üyeler ile HSK'da, muhtemel "yargıçlar hükümeti" riski asgariye indirilmiş olmaktadır. HSK'nın yasamadan gelen üyeleri ise 6771 sayılı kanunla sağlanan demokratik meşruiyet durumu olarak belirtilebilir³².

3. Yargının Bağımsızlığı ve Yargının Tarafsızlığı İlkelerinin İlişkisi

Yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı birbirinden farklı kavramlardır. Bununla birlikte, bunların birbiriyle yakın ilişki içinde olduğu belirtilmelidir. Biri olmadan diğersinin gerçek anlamda olamayacağı veya olsa bile bu kurumdan beklenen amacı karşılamayacağı açıktır.

Yargının bağımsızlığı, güçler ayrılığı ilkesinin doğal bir görünümüdür. Güçlerin sınırlanması suretiyle birey hak ve özgürlüklerinin devlet eliyle ihlal edilmesi önlenmiş olacaktır. Bu bağlamda yargının özel bir yeri olduğu vurgulanmalıdır. Zira yasama ve yürütme açısından bunların sert veya yumuşak ayrılığı hatta yasama ve yürütmenin birlikteliği, esas olarak, hukuk devleti ilkesinin tezahürü açısından belirleyici değildir. Bu durum, hususiyetle hükümet sistemlerine ilişkindir. Hükümet sistemleri ise işleyiş bağlamında başarılı veya başarısız olmak yönleriyle değerlendirilebilir. Buna karşılık, hangi hükümet sistemi benimsenmiş olursa olsun, yargının yasama ve yürütmeden ayrılığının, hukuk devletinin zorunlu bir unsuru olduğunda şüphe yoktur.

Anayasanın 138. maddesinin birinci fıkrasında hâkimlerin Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdani kanaatleri doğrultusunda karar verecekleri belirtilmektedir. Burada aslında hâkimlerin bağımsızlığının tarafsızlıkla sağlanacağı belirtilmektedir. Gerçekten, yargının bağımsızlığı, yargının tarafsızlığı bakımından zorunludur. Bununla birlikte, bağımsız yargının her durumda tarafsız olduğu anlamı çıkmaz. Hatta kimi durumda, bağımsız olmasına rağmen bir o kadar tarafsız olmayan yargıdan bahsedilebilir³³. Esasında yargının bağımsızlığı, hâkimin toplumdan ve toplumsal olaylardan bütünüyle soyutlanması demek değildir. Zaten bu beklenti karşılanmayacak olmasının yanında haklı bir beklenti olarak da görülemez. Yargının veya hâkimin bağımsızlığından, hukuk dışı örneğin rüşvet ve şiddet gibi yollarla

³² HSK'nın demokratik meşruiyeti için bkz. Yıldız, Abdulkadir, "Hâkimler Ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun Demokratik Meşruiyeti", *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XVIII, S.1-2, 2014, s.134-138.

³³ Can, s.143.

veya hukukun araçsallaştırılması suretiyle müdahale edilmesi imkânının ortadan kaldırılması anlaşılmalıdır³⁴. Hâkimin her türlü insani özelliklerden soyutlanması zaten beklenemez. Tarafsızlıkta belirleyici olan hâkimin karar sürecinde ve kararında bu sübjektif niteliklerinin veya karşısındakinin sübjektif konumunun belirleyici olmamasıdır.

Yargının bağımsızlığı, anayasal mekanizmalar ile güvence altına alınırken, yargının tarafsızlığı hâkimin kararıyla somutlaşacaktır. Bu bağlamda, Anayasanın 139. maddesinde öngörülen hâkimlik teminatı,³⁵ çerçevesinde hâkimlerin azlolunamayacağı, kendi istekleri dışında Anayasada gösterilen yaştan önce emekliye ayrılamayacağı, aylık, ödenek ve yolluk haklarından mahrum bırakılmayacağı düzenlenmektedir. *Gözler*, ülkemizde hâkimlerin coğrafi teminata sahip olmamalarını bu bağlamdaki uluslararası standartlardan bir sapma olarak değerlendirmektedir³⁶. Bununla birlikte, yerel halk ile yakınlaşarak kararlarının etkilenmesinin önüne geçmek amacıyla Osmanlı Devleti'nden itibaren, hâkimlerin bir yerdeki görev süreleri sınırlı tutulmuştur³⁷. Hâkimlerin tarafsızlığının sağlanması açısından ise yargılama usulünde hâkimin reddi, çekinmesi ve hâkimin memnuiyeti halleri bulunmaktadır³⁸. Bu haller hem ceza yargılaması³⁹ hem de hukuk yargılaması⁴⁰ bakımından geçerlidir. Bu

³⁴ Gönenç, s.3–4.

³⁵ Hukukumuzda hâkim ve savcılara ilişkin konuların bir arada düzenlendiği ve bu bağlamda yargı bağımsızlığına ilişkin hususlardaki düzenlemelerin ikisini kapsayacak şekilde yapılmasına rağmen, yargının tarafsızlığı ve bağımsızlığı konularının, asıl olarak, hâkimlerle ilgili olduğu belirtilmelidir.

³⁶ *Gözler*, s.408.

³⁷ Bu süre Osmanlı Devleti'nde uygulamaya göre değişebilmekle birlikte bir veya iki yıl olarak ortaya çıkmıştır. Bkz. Ortaylı, s.28-29.

³⁸ Centel, s.2; Gönenç, s.9.

³⁹ 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu: Hâkimin davaya bakamayacağı hâller Madde 22 – (1) Hâkim; a) Suçtan kendisi zarar görmüşse, b) Sonradan kalksa bile şüpheli, sanık veya mağdur ile aralarında evlilik, vesayet veya kayımlık ilişkisi bulunmuşsa, c) Şüpheli, sanık veya mağdurun kan veya kayın hısımlığından üstsoy veya altsoyundan biri ise, d) Şüpheli, sanık veya mağdur ile aralarında evlât edinme bağlantısı varsa, e) Şüpheli, sanık veya mağdur ile aralarında üçüncü derece dahil kan hısımlığı varsa, f) Evlilik sona ermiş olsa bile, şüpheli, sanık veya mağdur ile aralarında ikinci derece dahil kayın hısımlığı varsa, g) Aynı davada Cumhuriyet savcılığı, adli kolluk görevi, şüpheli veya sanık müdafiliği veya mağdur vekilliği yapmışsa, h) Aynı davada tanık veya bilirkişi sıfatıyla dinlenmişse, Hâkimlik görevini yapamaz.

Yargılamaya katılmayacak hâkim Madde 23 – (1) Bir karar veya hükme katılan hâkim, yüksek görevli mahkemece bu hükme ilişkin olarak verilecek karar veya hükme katılamaz. (2) Aynı işte soruşturma evresinde görev yapmış bulunan hâkim, kovuşturma evresinde görev yapamaz. (3) Yargılamanın yenilenmesi halinde, önceki yargılamada görev yapan hâkim, aynı işte görev alamaz.

Hâkimin reddi sebepleri ve ret isteminde bulunabilecekler Madde 24 – (1) Hâkimin davaya bakamayacağı hâllerde reddi istenebileceği gibi, tarafsızlığını şüpheye düşürecek diğer sebeplerden dolayı da reddi istenebilir.

⁴⁰ 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu: Yasaklılık sebepleri Madde 34- (1) Hâkim, aşağıdaki hâllerde davaya bakamaz; talep olmasa bile çekinmek zorundadır: a) Kendisine

sebepler, hâkimin tarafsız kalamayacağı veya hâkimin tarafsızlığının ortadan kalkması halleridir. *Küçük*, hâkimin tarafsızlığı gerçekleşmeden Anayasada belirtilen hâkimlik güvencelerinin görünür bir vasfı olmayacağını, bunun hukuka, adalete değil; olsa olsa resmi ideolojiye veya belirli kişilere hizmet edeceğini belirtmektedir⁴¹. Bu bağlamda, organik bağımsızlığın bir bütün olarak yargının tarafsızlığına yönelik olduğu unutulmamalıdır.

3. Sonuç

Yargı organının konumu, hukuk devleti ilkesinin temel belirleyicisidir. Hukuk devleti ilkesi, siyasal iktidarın sınırlandırılması suretiyle bireyin hak ve özgürlükleri açısından güvence teşkil eder. Başka bir deyişle yargı organı, birey hak ve özgürlükleri konusundaki güvencenin hayatiyet kazanması ve siyasal iktidarın hak ihlali yapması durumunda sorumluluğu yolunu işleterek, hukuk devleti ilkesini gerçekleştirmektedir⁴².

6771 sayılı Kanunla Anayasada yapılan değişiklik, yargının tarafsızlığının Anayasal bir ilke olması yönüyle önemlidir. Böylelikle tarafsızlığın bağımsızlık ilkesi dışında anlaşılması ve hâkimler açısından yargı etiği bağlamında değerlendirilerek olumlu bir sonuç doğurması beklenebilir. Ayrıca Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun Hâkimler ve Savcılar Kurulu olarak değişmesi, hukuk devletinin gelişmesi noktasında değerlendirilebilir. Kurul adındaki değişiklik, yalnızca bir isimlendirme farkı olarak görülemez. Bu, Anayasanın Başlangıcında belirtilen kuvvetler ayrılığı ilkesinin erkler arasında üstünlük sıralaması olmadığı ilkesinin yargı organı bağlamında tekrar ifade edilmesi olarak anlaşılabilir. Bunun yanında, HSK'nın yargı içerisinde de bağımsızlığı sağlamaya yönelik ve hâkimler ile savcıların idari işlerine yönelik görev ve yetkisinin bulunduğu ve dolayısıyla, yargının tarafsızlığı bakımından

ait olan veya doğrudan doğruya ya da dolayısıyla ilgili olduğu davada. b) Aralarında evlilik bağı kalksa bile eşinin davasında. c) Kendisi veya eşinin altsoy veya üstsoyunun davasında. ç) Kendisi ile arasında evlatlık bağı bulunanın davasında. d) Üçüncü derece de dâhil olmak üzere kan veya kendisini oluşturan evlilik bağı kalksa dahi kayın hısımlığı bulunanların davasında. e) Nişanlısının davasında. f) İki taraftan birinin vekili, vasisi, kayyımı veya yasal danışmanı sıfatıyla hareket ettiği davada.

Ret sebepleri Madde 36- (1) Hâkimin tarafsızlığından şüpheliyi gerektiren önemli bir sebebin bulunması hâlinde, taraflardan biri hâkimi reddedebileceği gibi hâkim de bizzat çekilebilir. Özellikle aşağıdaki hâllerde, hâkimin reddi sebebinin varlığı kabul edilir: a) Davada, iki taraftan birine öğüt vermiş ya da yol göstermiş olması. b) Davada, iki taraftan birine veya üçüncü kişiye kanunen gerekmediği hâlde görüşünü açıklamış olması. c) Davada, tanık veya bilirkişi olarak dinlenmiş veya hâkim ya da hakem sıfatıyla hareket etmiş olması. ç) Davanın, dördüncü derece de dâhil yansoy hısımlarına ait olması. d) Dava esnasında, iki taraftan birisi ile davası veya aralarında bir düşmanlık bulunması.

⁴¹ Küçük, s.86.

⁴² Gönenç, s.7.

“yüksek” bir konumda olmaması gereğinin ifadesi olarak değerlendirilebilir. Dahası, HSK’ya TBMM tarafından üye seçilmesi usulünün demokratik meşruiyet ve temsil açısından olumlu yönünden bahsedilmesi gerekir.

Tarafsızlık ilkesiyle bağlantısı olan diğer bir değişiklik, 6771 sayılı Kanunun askeri yargıyı kaldırmış olmasıdır. Buna göre hem askeri ceza yargısına hem de askeri idari yargı koluna ilişkin maddeler ilga edilmiştir. Bu değişiklik, tarafsızlığın sağlanmasında hem hukuki güvenliğin sağlanması hem de bağımsızlık noktalarında değerlendirilebilir. Zira askeri ceza yargısı kolunda askeri mahkemelerde hâkimlerin atanması Mili Savunma Bakanlığı tarafından yapılmaktaydı. Yine Askeri Yüksek İdare Mahkemesi’nde hâkim olmayan subay üyeler yer almaktaydı.

Yargının bağımsızlığı, asıl olarak, tarafsızlığın sağlanarak mahkemelerden adil kararların sağlanması amacına yöneliktir. Bu bağlamda, Anayasada ayrıca mahkemelerin dolayısıyla yargının tarafsızlığının yer alması önemlidir. Bununla birlikte, mükemmel Anayasal ve yasal düzenlemeler bile, nihai olarak, uygulamanın elinde bu niteliklerini yansıtabilir. Bu bakımdan, yargının tarafsızlığının sağlanması ve geçmişte yaşanmış kötü tecrübelerin tekrarlanmaması, asıl olarak hukuk uygulayıcılarının bu konudaki çabalarıyla olacaktır. Bunun için ise hukuk dogmatizminin ötesinde, hukuk ilminin hâkimler tarafından yeterince anlaşılması gerekmektedir. Hukuk fakültelerinden itibaren oluşacak hukukçu kişiliği, hâkimin kararını tesis ederken kanunun adil olduğu düşüncesinin yanında, bunu vicdan terazisiyle tartarak en adil şekilde somutlaştırmak yönünde bir karar olmalıdır. Bu suretle, tarafsızlık, aynı zamanda hukuki güveni tesis edecektir.

Yargının tarafsızlığı, ilk olarak, harici baskı ve müdahaleye açık olmaması suretiyle sağlanabilir. Bu da bağımsızlığa ilişkin kurumsal güvencelerin oluşturulması suretiyle gerçekleşebilir⁴³. İkinci olarak ise hâkimlerin kişisel özelliklerinin adalete ve hakkaniyete yönelmiş olması gerekir⁴⁴. Böylelikle hâkim karar verirken, hukuku vicdani kanaati çerçevesinde uygulayabilecektir. Sonuç olarak, bu iki durumun da birbirinin bütünleyicisi olduğu, bir arada bulunması gerektiği, biri olmadan diğerinin yetersiz kalacağı söylenebilir.

⁴³ Küçük, s.91.

⁴⁴ Küçük, s.91.

KAYNAKÇA

- AVCI**, Mustafa, “Mecelle’ye Göre Hâkimin Nitelikleri ve Yargılama Etiği”, **TAAD**, Yıl:7, Sayı:27, Temmuz 2016
- CAN**, Osman, **Darbe Yargısının Sonu**, 1. Baskı, İstanbul; Timaş Yayınları, 2010
- CENTEL**, Nur, “Hâkimin Tarafsızlığı ve Güvenceleri”, <http://nurcentel.com/makaleler/guncelhukuktarafsizlik.pdf>, 31.5.2017
- FOSTER**, Steven, **The Judiciary, Civil Liberties and Human Rights**, Edinburgh University Pres, 2006
- GOLDMAN**, Sheldon, “Judicial Selection and the Qualities That Make a “Good” Judge”, **The Annals of the American Academy of Political and Social Science**, Vol. 462, The American Judiciary: Critical Issues, pp. 112-124, Jul., 1982
- GÖNENÇ**, Levent, **Yargının Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı**, Tepav Anayasa Çalışma Metinleri, 2011
- GÖZLER**, Kemal, **Türk Anayasa Hukuku Dersleri**, Ekin, 11. Baskı, 2011
- İNALCIK**, Halil, “Osmanlı Hukuk Sisteminde Adaletin Üstünlüğü”, **Halil İnalçık Adalet Kitabı**, Ed. Bülent Arı ve Selim Aslantaş, 2. Baskı, Yeditepe Yayınevi, 2015
- KÜÇÜK**, Adnan, “Yargı Bağımsızlığını Tamamlayan Bir İlke: Yargının Tarafsızlığı”, **Leges Anayasa ve İdare Hukuku Dergisi**, C.1, S.1, ss.78-, 2014
- METİN**, Yüksel, “Avrupa Birliği’nde Hukuk Devletin Unsurları”, **Hukuk Devleti: Hukuki Bir İlke Siyasi Bir İdeal**, Ed. Ali Rıza Çoban, Bilal Canatan, Adnan Küçük, Adres Yayınları, 2008
- MOLE**, Nuala ve **HARBY**, Catharina, **Adil Yargılanma Hakkı**, Council of Europe, İnsan hakları kitapçıkları, No.3, 2001
- ORTAYLI**, İlber, **Hukuk ve İdare Adamı Olarak Osmanlı Devleti’nde Kadı**, 3. Baskı, Kronik, 2017
- ÖZBUDUN**, Ergun, **Türk Anayasa Hukuku**, 12. Baskı, Yetkin Yayınları, 2011
- ŞEN**, Mahmut, “İslam Hukuk Geleneği Perspektifinden Yargı Etik İlkeleri”, **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, S.6, ss.505-534, 2015
- TANRIVER**, Süha, “Tabiî Hâkim İlkesi Ve Medenî Yargı”, **TBB Dergisi**, (104), ss.11-35, 2013
- TAŞKIN**, Ahmet (Editör), **Yargının Bağımsızlığı, Tarafsızlığı ve Etkilliliği**, Uluslararası Sempozyum, TAA Yayınları, 10–11 Aralık 2009.

YAZICI, Serap, “Avrupa Birliği Süreci: Ulus Devletten Ulusüstü Devlete GeçiŖte Hukuk Devletinin DeđiŖen İeriđi”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, ss.77-118, 2005.

YILDIZ, Abdulkadir, “Hâkimler Ve Savcılar Yüksek Kurulu’nun Demokratik MeŖruiyeti”, **Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. XVIII, S.1–2, 2014.

2003/43 Sayılı BirleŖmiŖ Milletler Bangalor Yargı Etiği İlkeleri, EriŖim yeri ve tarihi: <http://panel.fsm.edu.tr/resim/Dosya/bangalore-yargi-etigi-ilkeleri-tr2015-11-26-02-19-13pm.pdf>, 31.5.2017.

